

The mediating role of wisdom in the relationship of hijab and mental health

Seyede Asma Hosseini*¹ | Seyede Fateme Mirmohammad²

1. Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Education and Psychology, Alzahra University, Tehran, Iran. Email: S.A.Hosseini@Alzahra.ac.ir
2. Bachelor of Psychology, Department of Psychology, Faculty of Education and Psychology, Alzahra University, Tehran, Iran. Email: fmirmohammad@yahoo.com

Volume info

Vol. 21
Series: 75
Summer 2026

Article Type

Research Paper

Article History

Received:
05 January 2025
Revised:
09 January 2025
Accepted:
18 January 2025
Published:
22 June 2026

ISSN – E-ISSN

ISSN: 2645-4955
E-ISSN: 2645-5269

Abstract

The aim of the present study was to investigate the mediator role of wisdom in the relationship between hijab and mental health. The research population consisted of all adult women living in Tehran. To carry out this research, 319 women were randomly selected from the spectrum of the full hijab to non-hijab and filled in the questionnaires of observing the hijab (OH), mental health index (MHI-28) and Ardlet's wisdom (3D-WS). Pearson's correlation test and Sobel's test were used to analyze the data. SPSS version 24 software was used and AMOS version 24 software was used for structural equation modeling. The results indicate a positive relationship between psychological well-being and hijab ($r=0.203$, $P<0.001$), a negative relationship between psychological helplessness and hijab ($r=0.113$, $P<0.044$), and a positive relationship between wisdom and mental health ($\text{Beta}=+0.51$ and $P<0.001$) and positive relationship between wisdom and hijab ($\text{Beta}=+0.11$ and $P<0.001$). The results also showed (Sobel Test = 2.984 and $P = 0.003$) that wisdom plays a mediating role in the relationship between hijab and mental health. It is possible to help improve the state of hijab by helping to improve the level of mental health and wisdom of the people of the society.

Keywords: Islamic hijab, Mentalhealth, Psychological helplessness, Psychological well-being, Wisdom.

Cite this Paper: Hosseini, S. A., & Mirmohammad, S. F. (2026). The mediating role of wisdom in the relationship of hijab and mental health. *Journal of The Women and Families Cultural-Educational*. 21(75), 215-233, [DOR: 20.1001.1.26454955.1405.21.75.9.0](https://doi.org/10.26454955.1405.21.75.9.0)

Publisher:
Imam Hossein University.

©
The Author(s).

نقش میانجی گر خردورزی در رابطه حجاب و سلامت روانی

سیده اسماء حسینی*^۱ | سیده فاطمه میرمحمد^۲

۱. دانشیار، گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران Email: S.A.Hosseini@Alzahra.ac.ir

۲. کارشناسی روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران Email: fmirmohammad@yahoo.com

چکیده

هدف از انجام پژوهش حاضر بررسی نقش میانجی گر خردورزی در رابطه میان حجاب و سلامت روانی بود. جامعه پژوهش را کلیه زنان بزرگسال ساکن تهران تشکیل دادند. برای انجام این پژوهش ۳۱۹ نفر از زنان در طیف حجاب کامل تا بی‌حجاب به صورت تصادفی وارد پژوهش شدند و پرسشنامه‌های رعایت حجاب (OH)، مقایس سلامت روانی (MHI-28) و خردمندی آردلت (3D-WS) را پر کردند. جهت تحلیل داده‌ها از آزمون همبستگی پیرسون و آزمون سوبل استفاده شد. از نرم افزار SPSS نسخه ۲۴ و برای مدلسازی معادلات ساختاری از نرم افزار AMOS نسخه ۲۴ استفاده شد. نتایج حاکی از رابطه مثبت میان بهزیستی روان‌شناختی و حجاب ($r=0.203$ و $P<0.001$)، رابطه منفی میان درماندگی روان‌شناختی و حجاب ($r=-0.113$ و $P<0.044$)، رابطه مثبت میان خردورزی و سلامت روانی ($P<0.001$) و $Beta=+0.51$ و رابطه مثبت میان خردورزی و حجاب ($Beta=+0.11$ و $P<0.001$) بود. همچنین نتایج نشان داد (Sobel Test=۲/۹۸۴ و $P=0.003$) که خردورزی در رابطه حجاب و سلامت روانی نقش میانجی گر را ایفا می‌کند. می‌توان با کمک به ارتقاء سطح سلامت روانی و خردورزی مردم جامعه، به بهبود وضعیت حجاب آن‌ها کمک کرد.

کلیدواژه‌ها: بهزیستی روان‌شناختی، پریشانی روان‌شناختی، حجاب اسلامی، خردورزی، سلامت روانی.

سال و شماره

سال ۲۱، پیاپی: ۷۵
تابستان ۱۴۰۵

نوع مقاله

مقاله پژوهشی

سابقه مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۱۶
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۰/۲۰
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۲۹
تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۴/۰۱

شابا چاپی و الکترونیکی

شابا چاپی: ۴۹۵۵-۲۶۴۵
الکترونیکی: ۵۲۶۹-۲۶۴۵

استناد: حسینی، سیده اسماء، میرمحمدی، سیده فاطمه. (۱۴۰۵). نقش میانجی گر خردورزی در رابطه حجاب و سلامت روانی؛

فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده؛ ۲۱(۷۵): ۲۱۵-۲۳۳. DOR: 20.1001.1.26454955.1405.21.75.9.0

نویسندگان

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع)

OPEN ACCESS

مقدمه و بیان مسئله

سلامت روان را به عنوان وضعیتی از حالت تندرستی یا رفاه که در آن فرد می‌تواند توانمندی‌های خود را درک کرده، با استرس‌های عادی زندگی مقابله کرده، به طور سازنده‌ای کار کرده و با جامعه‌ی خود مشارکت داشته باشد، تعریف کرده‌اند (The World Health Organization(WHO), 2021). به نظر می‌رسد سلامت روان و سبک زندگی دارای یک ارتباط دوسویه هستند. حفظ یک سبک زندگی سالم باعث ارتقاء بهزیستی روانی می‌شود و سلامت روان بالاتر نیز باعث داشتن سبک زندگی سالم‌تر می‌گردد (Steinmo et al, 2014).

یکی از اجزای سبک زندگی، نوع پوشش و حجاب فرد است. حجاب به عنوان متغیری که سبب افزایش ارزش زنان می‌شود (Jafarian, 2022)، با سلامت روانی آن‌ها رابطه دارد (Kavandi & Entesar Foomani, 2011). پژوهش حاضر به بررسی رابطه حجاب با سلامت روانی در زنان ساکن تهران پرداخته است. همچنین متغیر مهم خردورزی که بر وضعیت روانی انسان اثرگذار است، به عنوان متغیر میانجی‌گر مورد توجه قرار گرفته است.

شش مولفه خرد عبارت‌اند از: نگرش‌ها/رفتارهای اجتماعی، تصمیم‌گیری اجتماعی/دانش عمل‌گرایانه‌ی زندگی، تعادل عاطفی، انعکاس/خودانگاره، ارزش نسبی‌گرایی، تحمل یا مدارا، تصدیق و برخورد موثر با عدم قطعیت/ابهام (Jeste et al, 2010). خرد به معنای یک ویژگی شخصیتی پیچیده متشکل از اجزای خاص، رفتارهای طرفدار اجتماعی مانند همدردی و شفقت، اصول عاطفی، خود انعکاسی، قاطعیت هنگام پذیرش ابهام و تنوع دیدگاه‌ها و همچنین معنویت است. از میان این اجزاء یکی بیشترین همبستگی معکوس را با تنهایی دارد که همان رفتارهای طرفدار اجتماعی است. خردورزی در معنای دلسوزی و شفقت به‌وسیله‌ی مداخلات روانی اجتماعی دارای قوه تغییر و افزایش است (Treichler(EBH) et al, 2020; Lee EE et al, 2019). با توجه به ویژگی‌های خاصی که متغیر خرد دارد، این که بتواند نقش میانجی‌گر را در رابطه بین حجاب با سلامت روانی داشته باشد، دور از انتظار نیست.

بنابراین، هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی نقش میانجی‌گر خردورزی در رابطه بین میزان پایبندی به حجاب اسلامی و بهزیستی و پریشانی بود. فرضیه اصلی این بود که خردورزی در

رابطه بین پابندی به حجاب اسلامی و بهزیستی و پریشانی روان‌شناختی نقش میانجی‌گر ایفا می‌کند. فرضیه‌های فرعی شامل این موارد بود: پابندی به حجاب اسلامی با بهزیستی روان‌شناختی رابطه مثبت دارد. پابندی به حجاب اسلامی با پریشانی روان‌شناختی رابطه منفی دارد. خردورزی با بهزیستی روان‌شناختی رابطه مثبت دارد. خردورزی با پریشانی روان‌شناختی رابطه منفی دارد. خردورزی با پابندی به حجاب اسلامی رابطه مثبت دارد.

مبانی نظری پژوهش

واژه‌ی حجاب بارها در قرآن و در سوره‌هایی مانند اسرا و احزاب مورد استفاده قرار گرفته‌است. حجاب از مصدر حجب و به معنای پرده، پوشش یا مانع آمده است (Sadeqiyan & Sajedi, 2016). بنابراین پوشیده شدن یا پوشاندن با وسیله‌ای که می‌پوشاند معنی حجاب می‌دهد (Motahari). از دیگر معانی آن نقابی به منظور پوشش چهره یا چادری جهت پوشاندن سرتاپای زنان است (Moieen, 1968). در جای دیگر و مبتنی بر کتب دینی و اسلامی به معنای پوشش اسلامی بانوان در برابر نامحرم و پرهیز از ناز و عشوه آمده است (Mehdizadeh, 2003). حجاب دارای دو جنبه فردی و اجتماعی و دو بعد سلبی و ایجابی است و حجاب اسلامی با دو مؤلفه عدم خودنمایی و پوشش بدن تحقق می‌یابد. به علاوه در یک معنای جامع‌تر، حجاب مانع تحقق گناه و حرام محسوب شده و از این جهت شامل حجاب ذهن و روح نیز می‌شود (qums.ac.iramozech).

به تعبیر استاد مطهری، عده‌ای دستور حجاب را برای زن به انزوا و خانه‌نشینی تعبیر کرده‌اند در صورتی که باید بدانیم اولاً کلمه‌ی حجاب صرفاً درمورد زن به کار برده نشده ثانیاً کلمه‌ی "ستر" برای پوشش زن به کار رفته و به منظور پوشش و عدم خودنمایی زن در برابر نامحرم است (Khoshfar, 2016). برخی رویدادهای همراه با اهداف سیاسی می‌توانند اصل معنای یک واژه را تحت تأثیر قرار دهند. چنان چه که پس از ۱۱ سپتامبر حجاب به عنوان نشانه‌ای قوی و عامل تمایز کشورهای مسلمان و غیرمسلمان معرفی شده (Byng, 2010; Hadad, 2007) و عاملی برای اسلام‌هراسی تلقی می‌شود (Hoodfar, 2003). البته که این دسته از معانی واژه‌ی حجاب دارای جهت‌گیری بوده و با واقعیت فاصله‌ی مشهودی دارد.

سازمان جهانی بهداشت سلامت روان را به عنوان یک مفهوم چندبعدی تعریف می‌کند: وضعیتی از حالت تندرستی یا رفاه که در آن فرد می‌تواند توانمندی‌های خود را درک کرده، با استرس‌های عادی زندگی مقابله کرده، به طور سازنده‌ای کار کرده و با جامعه‌ی خود مشارکت داشته باشد (The World Health Organization(WHO), 2021). این تعریف در راستای چهارچوب‌هایی نظری مانند روان‌شناسی مثبت‌نگر است که بر عواملی تمرکز می‌کنند که باعث ایجاد و بهبود تندرستی یا رفاه می‌شود (Lindstrom et al, 2005).

طبق گفته‌ی ریچی و همکاران حدود یک نفر از هر ده نفر در جهان از مشکلات سلامت روان که شامل افسردگی، اضطراب، دوقطبی، اختلال خوردن و اسکیزوفرنی است، رنج می‌برند (Ritchie et al, 2018). اختلالات سلامت روان به میزان بسیار زیادی شایع و دارای تأثیراتی اساسی بر سلامت جمعیت بوده‌است. در سراسر جهان از سال ۱۹۹۰ اختلالات سلامت روان علت حدود چهارده درصد از مرگ‌ها است که به واسطه‌ی ناتوانی ایجاد می‌شود (James et al, 2018). در سالیان اخیر، سلامت روان نوجوانان سال به سال در حال وخیم‌تر شدن و شامل اضطراب، افسردگی، فشار روانی و خودکشی است (Keyes et al, 2019; Twenge et al, 2019). در تکمیل موارد ذیل گفته می‌شود که سواد سلامت روان به دانش و باورهای اطلاق می‌شود که به شناخت، مدیریت و پیشگیری از بیماری‌های روانی کمک می‌کند (Jorm, 2000). به‌علاوه سطح سواد سلامت روان ارتباط نزدیکی با پیامدهای سلامت روان دارد (Lam, 2017; Gorczynski et al, 2020; Riiser et al, 2014). سواد سلامت روان ارتباط مثبت با سطح سلامت روان و شادکامی و همچنین ارتباط منفی با فشار روانی دارد (Pehlivan et al, 2021; Moss et al, 2021). سلامت روانی می‌تواند با خردورزی هم مرتبط باشد و به آن کمک کند.

به‌طور کلی از زمانی که انسان‌ها شروع به تأمل در رابطه با خود و زندگی‌شان کردند، به‌طور مسلم برای خردورزی - به‌عنوان روش‌هایی جهت مقابله با مسائل اساسی هستی خود - که شامل آگاهی از مرگ‌ومیر و درک معنای زندگی خوب است، تلاش کردند. مدت‌ها پیش از ورود علم روان‌شناسی به صحنه اصطلاح یونانی فلسفه برای توصیف اشتیاق و جستجوی معرفت ساخته شد و پرسش از معرفت نه تنها برای فلاسفه که برای دانشمندان دینی و رشته‌های دیگر علوم انسانی برای مدتی در رأس توجه بوده‌اند (Osbeck & Robinson, 2005; Curnow, 1999). به عقیده‌ی بلاک و

گلاک خردورزی به معنای یکپارچگی یا تمامیت عاطفی، خودوابسته و شناختی است که از طریق تعامل با تجربیات زندگی به وسیله‌ی چهار منشأ به دست می‌آید: بازبودن، بازتاب، تنظیم احساسات و احساس تسلط (Gluck & Bluck, 2013). از منظر گراسمن، شش معیار برای استدلال منطقی یا همان خردورزی وجود دارد که شامل تغییر دیدگاه برای کسب دیدگاه‌های مختلف، بازشناسی احتمال تغییر، انعطاف‌پذیری پیش‌بینی‌ها، شناخت عدم قطعیت و حدود دانش، جست‌وجوی حل و فصل تعارض و جست‌وجوی سازش است (Grossman et al, 2010). در یکی از پژوهش‌ها خردورزی به عنوان یک عامل تاب‌آوری در مواجهه با نیازهای زندگی مورد مطالعه قرار گرفته است (Linden et al, 2019).

همچنین در پژوهش دیگری، خرد به عنوان یک تخصص چندبعدی در مدیریت ابهام و عدم پیش‌بینی‌پذیری در زندگی تعریف شده که نیازمند ایجاد تعادل میان علایق درون فردی، بین فردی و نهادی است (Baumann & Linden, 2005; Blates & Smith, 2008; Blates & Staudinger, 2000). خرد به عنوان منبعی برای مقابله با تعارض، ابهام یا استرس در تضاد با روش‌های متعصبانه، جزمی و انعطاف‌ناپذیر است (Linden, 2017). بسیاری از پژوهشگران بر دیدگاه رشدی خردورزی تأکید داشته‌اند به این معنا که خردی که مردم در مرحله خاصی از زندگی‌شان جمع‌آوری کرده‌اند نتیجه آنچه که تجربه کرده‌اند، چگونگی مواجهه با آن تجربه و چگونگی تأمل در آن است (Webstrate & Gluck, 2017). در پژوهشی صحبت از خرد جمعی به میان آمده به این معنا که یک مفهوم ارزشمند از دسته‌بندی تعداد زیادی از قضاوت‌ها در جهت بهینه‌سازی تنوع، ظرفیت یا میزان تجربه، و دانش مبتنی بر بسیاری از مشارکت‌کنندگان از زمینه‌های مختلف است (Gorzen, 2019). طبق پژوهشی دیگر خرد به عنوان یک رکن هوش کاربردی بر عملیات یکپارچه‌ی تحلیلی، خلاقیت و هوش عملی نظارت می‌کند. خرد استفاده صحیح از هوش و خلاقیت را هنگام حل مسائل مختلف تضمین می‌کند؛ این بخشی از هوش کاربردی است و استفاده از آن باعث اجرای موفق ایده‌های کاربردی اجتماعی می‌شود (Sternberg et al, 2009).

تا اینجا به تعریف و توصیف سه مفهوم حجاب، سلامت روان و خردورزی پرداخته شد. اکنون نوبت بررسی روابط متقابل هر یک از متغیرها است. برای مثال طبق یکی از پژوهش‌ها حجاب علاوه بر نقش دفاعی برای زن به بهداشت روانی اجتماع و تحکیم روابط خانوادگی نیز کمک

می‌کند و سبب افزایش ارزش زن می‌شود (Jafarian, 2022). پژوهشی نشان داده سلامت روانی افراد تا حد زیادی تحت تأثیر حجاب بوده و رابطه میان نگرش به حجاب و اضطراب، منفی و معنی‌دار نشان داده شده‌است و با افزایش این نگرش اضطراب تا حد زیادی کاهش می‌یابد و بالعکس (Rajabiee, 2012) در پژوهش دیگر رابطه میان سلامت روان و حجاب زنان به‌وضوح نشان داده شده است (Kavandi & Entesar Foomani, 2011). رابطه مثبت میان سلامت روان و نگرش مذهبی در پژوهش صولتی و همکاران نیز نشان داده شده است (Solati, 2002). بنابراین تحقیقات صورت گرفته در زمینه رابطه حجاب و سلامت روان، وجود رابطه‌ی معنی‌دار و مثبت میان این دو متغیر تأیید شده است.

به بررسی رابطه میان حجاب و خرد یا همان عقل می‌پردازیم. با توجه به اینکه دین اسلام تأکید زیادی بر تعقل و تفکر و به‌طور کلی عقل و خرد در هر زمینه‌ای دارد و برای پیروی از دستورات دین جدای از بحث تعبد و وجوب اطاعت از دستور الهی جایگاه ویژه‌ای برای تعقل در زمینه پذیرش آگاهانه و منطقی دستورات الهی و در این مقاله به‌طور ویژه حجاب قائل است، به بحث در رابطه میان این دو عامل یعنی خردورزی یا داشتن عقل و پذیرش حجاب می‌پردازیم. برای اثبات این رابطه ابتدا به توضیح این اصل که دین مبتنی بر عقل است و دستورات الهی توجیه منطقی دارند می‌پردازیم. در دین اسلام جایگاه عقل به قدری مورد تأکید و اهمیت است که با عنوان پیامبر باطنی از آن یاد کرده و آن را عاملی برای سعادت انسان دانسته‌اند (BerenjKar, 2002). شهید مطهری دین را به کتابی که دارای قضاها، استدلالات، مسائل و اصول است توصیف کرده‌اند به این معنا که ساختمانی معرفتی است که باید صحیح و معقول و منطقی اجزای آن چینش شود (Motahari, 2007). در حیطه احکام فقهی و فروع دین نیز عقل می‌تواند کارکردی استقلالی یا آلی داشته باشد که کارکرد آلی، نقش فهمنده عقل محسوب می‌شود (AliDoost, 2005) و کارکرد استقلالی به معنای اثبات و استدلال کاملاً عقلی احکام فقهی بدون نیاز به استدلالات شرعی است (AstarAbadi, P:128). به علاوه در بخشی از مقاله عظیمیان و بهشتی به دلایل عقلی و فلسفه‌ی حجاب پرداخته شده است که شامل این موارد است: حجاب عامل کنترل غریزه جنسی، محفوظ نگه داشتن زن از نگاه‌های آلوده، حفظ سلامت و حیات زن و مرد، فراهم آوردن زمینه حضور زن در جامعه و پیشگیری از وجود فساد در خانواده و اجتماع است (Mitahari, 1980). از

طرفی حجاب به حکم صریح قرآن یکی از احکام شرعی دین است چه مرد یا زن باید هر کدام بنا بر شرایط خاص خود و به شیوه‌ای منحصربه‌فرد حجاب خود را رعایت کنند (Noor, 30 & 31). بنابر موارد ذکر شده از آنجایی که دین اسلام مبنی بر عقل و تعداد قابل توجهی از احکام آن قابل اثبات منطقی بوده و حجاب هم یکی از همین احکام دین اسلام است. بنابر این حجاب جدای از اینکه حکم و دستور الهی بوده و اطاعت از آن بنابه دستور الهی بودن واجب است، خود حکمی عقلی بوده و پیروان و عاملان آن نیز افرادی عاقل و خردورز محسوب شوند.

اکنون به بررسی رابطه سلامت روان و خردورزی پرداخته می‌شود. همانطور که قبلاً اشاره شد، مشکلات سلامت روان از دیدگاه روان‌شناسی شامل مواردی مانند افسردگی، اضطراب، دوقطبی، اختلال خوردن و اسکیزوفرنی است (Ritchie et al, 2018). به اعتقاد استاد مطهری انسان دارای روح و جسم است که سلامت آنها منجر به کامل شدن، ترقی انسان و رشد استعدادها و قوای او می‌شود. اما بیماری انسان چه از لحاظ جسمانی یا روح و روان مانع پیشرفت و ترقی است و برای پیشرفت باید انسان خود را از لحاظ جسمانی و روانی درمان کند. در صورت عدم درمان انسان در ورطه‌ی هلاکت افتاده و در مسیر رشد و بالندگی ناکام می‌ماند (Motahari, 2000). در مقاله‌ای اشاره شده به این نکته که قلب مساوی با روح و روان و گاهی به معنای عقل و خرد نیز است (KhoramShahi, 1999). از نظر حضرت علی (ع) سلامتی ثمره عقل و کم عقلی سخت‌ترین بیماری محسوب می‌شود (Tamimi, 1988). از نظر ایشان کمال عقل باعث کمال نفس شده و نفس ناقص از سلامتی به دور است (Koleini, 2008).

پیشینه پژوهش

از جمله پژوهش‌هایی که وجود رابطه میان سلامت روان و پابندی به حجاب را تأیید می‌کنند پژوهش عسگری یزدی و موسوی (۱۳۹۹) است که حجاب را مانعی برای ایجاد مزاحمت برای زنان و عامل آزادی آنها معرفی کرده‌است. جعفریان (۱۴۰۰) نیز در مقاله خود به تأثیر حجاب بر بهداشت روانی جامعه تأکید داشته و معتقد است که پابندی به حجاب به علت محدود کردن شهوات جنسی در جامعه نقش دفاعی برای زن داشته و حفظ و تحکیم خانواده را شدت می‌بخشد. از سوی دیگر طبق نظر استاد مطهری (۱۳۹۰) عدم رعایت حجاب زنان هیجانات و التهابات جنسی را تحریک می‌کند. طبق پژوهش راست‌منش و

همکاران (۲۰۰۹) پابندی به حجاب رابطه مستقیم با تصور خود مثبت داشته و تصور خود مثبت نیز با سلام و امنیت روانی بیشتر رابطه مستقیم دارد. در پژوهش رجبی (۱۳۸۶) در نمونه‌ای از دانش آموزان میان نگرش به حجاب و اضطراب رابطه غیرمستقیم و معنی‌دار وجود داشته‌است. از نظر استاد مطهری (۱۳۵۸) دلایل عقلانی و منطقی لزوم پابندی به حجاب شامل کنترل غریزه جنسی، محافظت زن از نگاه آلوده، حفظ سلامت و حیات زن و مرد، تسهیل حضور زن در جامعه و پیشگیری از بروز فساد در خانواده و اجتماع است. بنابراین، با توجه وجود منافع انکارناپذیر و حائز اهمیت حجاب عقل انسان سالم حکم می‌کند که پذیرای آن باشد. چراکه لزوم دفع ضرر احتمالی یک گزاره صریح عقلانی و منطقی است حال آنکه آن ضرر حتمی باشد که دیگر عمل به این قاعده عقلانی پر اهمیت‌تر خواهد بود. همچنین طبق دیدگاه علامه جوادی آملی (۱۳۸۸) قبول احکام فراعقلی توسط انسان پس از اثبات اساس دین همان خردورزی و عدم قبول آن بی‌خردی محسوب می‌شود و بسیاری از احکام قابلیت اثبات منطقی و دسترسی به علل خاص خود را دارند اما دسترسی به همه آن علل امکان‌پذیر نیست. بر اساس کتاب تاریخ جنون مایخولیا یا مانیا به عنوان اولین تعاریف جنون یا زوال عقل به کار رفته‌اند که البته از دیدگاه برخی متفکران این دو واژه نیز تفاوت‌هایی دارند و دقیقاً یکسان نیستند. طبق طبقه‌بندی نسخه پنجم راهنمای آماری و تشخیصی اختلالات روانی (American Psychiatric Association Statical Diagnostic Manual(DSM), 2013) بیماری‌هایی نظیر اختلال عصبی-شناختی، روان‌گسیختگی (اسکیزوفرنی)، آشفتگی و عقب‌ماندگی ذهنی به عنوان اختلالات سلامت روان تعیین شده‌اند. از نظر حائری جنون مرضی در عقل بوده که موجب اختلال در افعال و احکام عقل می‌شود (Haeri, Riyad al-Masal, Najafi et al). در نتیجه‌ی این مباحث مشخص می‌شود که سلامت روان و خرد یا عقل رابطه مستقیم و آشکاری دارند. البته همان‌طور که بر همگان آشکار است عقل نقطه ثابتی نیست و وجود عقل تا بی‌عقلی یک طیف محسوب می‌شود و گاهی بی‌عقلی در انسان در پاره‌ای از مواقع، شرایط یا تصمیمات صورت می‌گیرد و این مورد می‌تواند در میان همه انسان‌ها عمومیت داشته باشد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر یک تحقیق همبستگی-توصیفی بود. جامعه پژوهش را کلیه زنان بزرگسال ساکن تهران تشکیل دادند. تعداد ۳۱۹ نفر از زنان ۱۸ تا ۶۰ ساله در طیف حجاب کامل تا

بی‌حجاب به صورت تصادفی در پژوهش شرکت کردند و پرسشنامه‌ها به صورت برخط به آن‌ها ارائه شد. ملاک ورود به پژوهش زن بودن و تمایل به شرکت در پژوهش بود. ملاک خروج نیز عدم تمایل به شرکت در پرسشنامه یا پاسخ‌گویی ناقص به سؤالات بود. در این پژوهش از ابزارهای زیر استفاده شد:

مقیاس سلامت روانی (MHI-28)- مقیاس سلامت روانی - ۲۸ (Besharat; 2009) فرم کوتاه مقیاس ۳۴ سوالی سلامت روانی (Besharat; 2006) یک آزمون ۲۸ سوالی است و دو وضعیت بهزیستی روانشناختی و درماندگی روانشناختی را در اندازه‌های پنج درجه‌ای لیکرت از نمره ۱ تا ۵ می‌سنجد. حداقل و حداکثر نمره آزمودنی در زیرمقیاس‌های بهزیستی روانشناختی و درماندگی روانشناختی به ترتیب ۱۴ و ۷۰ است. ویژگی‌های روانسنجی فرم ۲۸ سوالی این مقیاس، در نمونه‌ای متشکل از هفتصد و شصت آزمودنی در دو گروه بیمار ($n=277$; ۱۷۳ زن، ۱۰۴ مرد) و بهنجار ($n=483$; ۲۶۷ زن، ۲۱۶ مرد) مورد بررسی قرار گرفت. ضرایب آلفای کرونباخ زیر مقیاس‌های بهزیستی روانشناختی و درماندگی روانشناختی برای نمره آزمودنی‌های بهنجار به ترتیب ۰/۹۴ و ۰/۹۱ و برای نمره آزمودنی‌های بیمار به ترتیب ۰/۹۳ و ۰/۹۰ محاسبه شد که نشانه همسانی درونی خوب مقیاس هستند. ضرایب همبستگی بین نمره‌های تعدادی از آزمودنی‌های بهنجار ($n=92$) در دو نوبت با فاصله دو هفته برای سنجش پایایی بازآزمایی محاسبه شد. این ضرایب برای بهزیستی روانشناختی و درماندگی روانشناختی به ترتیب $r=0/90$ و $r=0/89$ و در سطح $p < 0/001$ معنادار بودند که نشانه پایایی بازآزمایی رضایت بخش مقیاس است. ضرایب همبستگی بین نمره‌های تعدادی از آزمودنی‌های بیمار ($n=76$) نیز در دو نوبت با فاصله یک تا دو هفته برای ارزیابی پایایی بازآزمایی محاسبه شد. این ضرایب برای بهزیستی روانشناختی و درماندگی روانشناختی به ترتیب $r=0/83$ و $r=0/88$ و در سطح $p < 0/001$ معنادار بودند که نشانه پایایی بازآزمایی رضایت بخش مقیاس است. روایی همزمان مقیاس سلامت روانی - ۲۸ از طریق اجرای همزمان پرسشنامه سلامت عمومی (Goldberg, 1972, 1988) در مورد همه آزمودنی‌های دو گروه محاسبه شد. نتایج ضرایب همبستگی پیرسون نشان داد که بین نمره کلی آزمودنی‌ها در پرسشنامه سلامت عمومی با زیرمقیاس بهزیستی روانشناختی همبستگی منفی معنادار

$p < 0/001$) و با زیر مقیاس درماندگی روانشناختی همبستگی مثبت معنادار ($r = -0/87, p < 0/001$) وجود دارد. این نتایج روایی همزمان مقیاس سلامت روانی را تایید می‌کنند. روایی تفکیکی مقیاس سلامت روانی از طریق مقایسه نمره‌های بهزیستی روانشناختی و درماندگی روانشناختی دو گروه بیمار و بهنجار محاسبه شد و مورد تایید قرار گرفت. نتایج تحلیل عاملی تاییدی نیز دو زیرمقیاس بهزیستی روانشناختی و درماندگی روانشناختی را مورد تایید قرار داد (بشارت، ۱۳۸۸). آلفای کرونباخ این پرسشنامه در پژوهش حاضر برای بهزیستی روانشناختی ۰/۹۱۹، درماندگی روانشناختی ۰/۹۲۶ و کل پرسشنامه سلامت روان ۰/۷۲۰ به دست آمد.

پرسشنامه حجاب - این پرسشنامه توسط عسگریان بیگدلی و همکاران در سال ۱۳۹۷ ساخته شده و شامل ۲۱ سؤال است که بر حسب طیف لیکرت ۵ درجه‌ای از ۱ (همیشه) تا ۵ (هرگز) نمره‌گذاری می‌شود. روایی محتوایی پرسشنامه توسط متخصصان مورد تایید قرار گرفته است. روایی سازه این مقیاس ۰/۹۱ و پایایی آن از طریق آلفای کرونباخ ۰/۹۲ به دست آمده است (Asgariyan bigdeli et al., 2018). آلفای کرونباخ این پرسشنامه در پژوهش حاضر ۰/۸۰ به دست آمد.

پرسشنامه سه بعدی خردمندی آردلت (3D-WS¹) - این پرسشنامه در سال ۲۰۰۳ توسط آردلت طراحی شد و دارای ۳۹ سؤال شامل ۳ خرده مقیاس عاطفی (سؤال ۲۷-۳۹)، انعکاسی (سؤال ۱۵-۲۶) و شناختی (سؤال ۱-۱۴) است. در پژوهش آردلت (۲۰۰۳)، روایی سازه‌ای این پرسشنامه از طریق انجام تحلیل عاملی تأییدی محاسبه و وجود ۳ خرده مقیاس در آن تأیید شد. پایایی ابزار نیز از طریق آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفت که برای ابعاد شناختی، تأملی و عاطفی به ترتیب برابر ۰/۷۱، ۰/۷۵ و ۰/۷۴ به دست آمد. ویژگی‌های روان‌سنجی این پرسشنامه در پژوهش‌های داخلی نیز مورد تأیید قرار گرفته است (Zabihi hesari et al., 2017). آلفای کرونباخ این پرسشنامه در پژوهش حاضر برای بعد شناختی ۰/۶۸۸، انعکاسی ۰/۶۴۳، عاطفی ۰/۶۹۹ و کل پرسشنامه ۰/۷۹۲ به دست آمد.

در پژوهش حاضر برای تعیین آمار توصیفی از شاخص‌های فراوانی و درصد برای متغیرهای کیفی و از شاخص‌های میانگین و انحراف معیار برای متغیرهای کمی گزارش شد. برای تعیین

1. The 3D Wisdom Model of Ardelt

پایایی ابزارها از شاخص آلفای کرونباخ (Cronbach's Alpha) استفاده شد. همچنین با توجه به نرمال بودن توزیع نمرات پرسشنامه ها، آزمون همبستگی پیرسون (Pearson Correlation Test) برای تعیین همبستگی بین متغیرهای تحقیق گزارش شد. آزمون سوبل (Sobel Test) برای تعیین اثر متغیر میانجی در مدل سازی معادلات ساختاری (Structural Equation Modeling) استفاده شد. برای تحلیل های آماری از نرم افزار SPSS نسخه ۲۴ و برای مدل سازی معادلات ساختاری از نرم افزار AMOS نسخه ۲۴ استفاده شد. معنی داری آماری در این مطالعه به میزان ۵ درصد در نظر گرفته شد.

یافته های پژوهش

در مطالعه حاضر ۳۱۹ زن شرکت کردند که میانگین سنی آنها ۲۵/۴۴ و انحراف معیار ۸/۹۹ سال در دامنه سنی ۱۸ تا ۶۰ سال بودند. ۶۸/۷ درصد شرکت کنندگان مجرد بودند. ۵۱/۷ درصد شرکت کنندگان دارای تحصیلات کارشناسی و ۳۸/۵ درصد کمتر از کارشناسی و ۹/۷ درصد کارشناسی ارشد و بالاتر بودند. ۴۱/۴ درصد شرکت کنندگان بدون شغل (بیکار) بودند.

جدول ۱. خلاصه اطلاعات شرکت کنندگان

میانگین	انحراف معیار		
سن	۲۵/۴۴	۸/۹۹	
فراوانی	درصد		
وضعیت تاهل	مجرد	۲۱۹	۶۸/۷
	متاهل	۱۰۰	۳۱/۳
تحصیلات	زیر دیپلم	۲۳	۷/۲
	دیپلم	۸۲	۲۵/۷
	فوق دیپلم	۱۸	۵/۶
	کارشناسی	۱۶۵	۵۱/۷
شغل	کارشناسی ارشد و بالاتر	۳۱	۹/۷
	آزاد	۶۴	۲۰/۱
	دولتی	۴۲	۱۳/۲
	خانه دار	۶۱	۱۹/۱
	بازنشسته	۳	۰/۹
	بیکار	۱۳۲	۴۱/۴
	کار داوطلبی	۱۷	۵/۳

بررسی همبستگی بین متغیرها نشان داد که بهزیستی روان‌شناختی ($r=0/203$ و $P<0/001$) ارتباط مثبت و درماندگی شناختی ($r=-0/113$ و $P<0/044$) ارتباط معکوس با پایبندی به حجاب نشان دادند. هیچ یک از مؤلفه های خردورزی و همچنین نمره کل خردورزی ارتباط معنی داری با پایبندی به حجاب نشان ندادند ($P>0/05$).

میانگین و انحراف معیار نمره پایبندی به حجاب در این مطالعه $77/76 \pm 9/81$ ، بهزیستی روان‌شناختی $48/09 \pm 10/63$ ، درماندگی روان‌شناختی $38/13 \pm 12/28$ و نمره کل خردورزی $127/06 \pm 15/60$ بدست آمد.

جدول ۲. خلاصه نتایج همبستگی بین پرسشنامه های استفاده شده

پایبندی به حجاب			سلامت روانی		خردورزی		
همبستگی پیرسون	معنی داری ^۱ P	پایبندی به حجاب	بهزیستی روان‌شناختی	درماندگی روان‌شناختی	شناختی	انعکاسی	عاطفی
۰/۴۰۳	۰/۰۰۱	۱					نمره کل خردورزی
۰/۰۰۱		-					
۰/۱۱۳	۰/۰۰۱	۱					
۰/۰۴۴	۰/۰۰۱	-					
۰/۰۳۲	۰/۰۰۱	۱					
۰/۵۷۳	۰/۰۰۱	-					
۰/۰۹۷	۰/۰۰۱	۱					
۰/۰۸۴	۰/۰۰۱	-					
۰/۰۲۸	۰/۰۰۱	۱					
۰/۶۱۸	۰/۰۰۱	-					
۰/۰۶۷	۰/۰۰۱	۱					
۰/۲۳۲	۰/۰۰۱	-					
۷۷/۷۶	۴۸/۰۹	۳۸/۱۳	۴۵/۲۴	۳۷/۹۳	۴۴/۸۹	۱۲۷/۰۶	میانگین
۹/۸۱	۱۰/۶۳	۱۲/۲۸	۷/۸۱	۶/۲۱	۷/۰۹	۱۵/۶۰	انحراف معیار

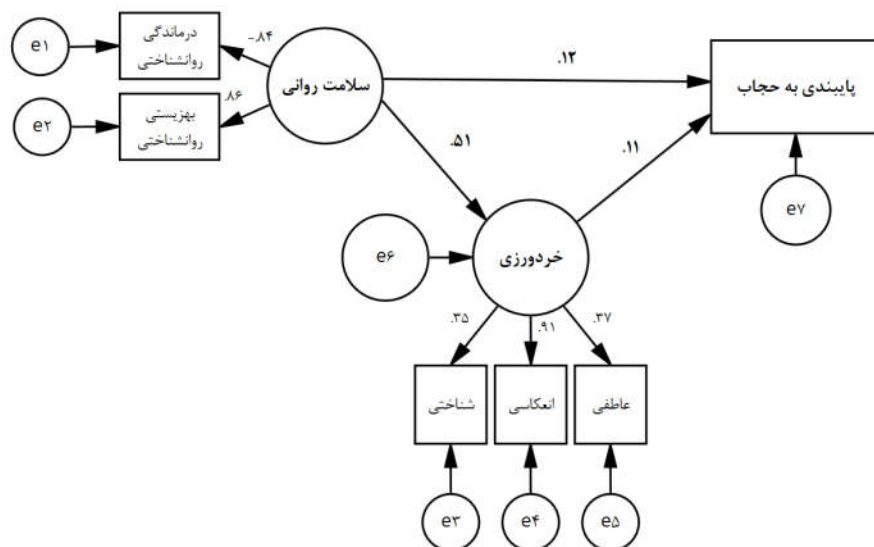
1. Pearson Correlation Test

نتایج بررسی اثر میانجی خردورزی بر ارتباط سلامت روانی و پایبندی حجاب نشان داد که سلامت روانی بر خردورزی ($P<0/001$ و $Beta=+0/51$) و خردورزی بر پایبندی به حجاب ($P<0/001$ و $Beta=+0/11$) اثر مستقیم و معنی داری نشان دادند. اثر مستقیم سلامت روانی بر پایبندی حجاب نیز مثبت و معنی دار ($P=0/008$ و $Beta=+0/12$) بدست آمد. همچنین آزمون

سوبل (Sobel Test=۲/۹۸۴ و $P=۰/۰۰۳$) نشان داد که متغیر خردورزی اثر میانجی گری معنی داری بر رابطه سلامت روانی و پابندی به حجاب دارد.

جدول ۳. خلاصه نتایج مدل معادلات ساختاری با اثر متغیر میانجی

معنی داری	ضریب استاندارد شده	ضریب	انحراف استاندارد	
P	Beta	B	S.E.	
<۰/۰۰۱	۰/۵۱	۰/۱۴	۰/۰۴	سلامت روانی ← خردورزی
<۰/۰۰۱	۰/۱۱	۰/۴۰	۰/۰۷	خردورزی ← پابندی به حجاب
۰/۰۰۸	۰/۱۲	۰/۱۱	۰/۰۵	سلامت روانی ← پابندی به حجاب
	-۰/۸۴	۱/۰۰		سلامت روانی ← درماندگی روانشناختی
<۰/۰۰۱	۰/۸۶	۰/۸۵	۰/۰۹	سلامت روانی ← بهزیستی روانشناختی
	۰/۳۵	۱/۰۰		خردورزی ← شناختی
<۰/۰۰۱	۰/۹۳	۲/۰۹	۰/۴۸	خردورزی ← انعکاسی
<۰/۰۰۱	۰/۳۶	۰/۹۶	۰/۲۰	خردورزی ← عاطفی
Sobel Test Statistics=۲/۹۸۴ و $P=۰/۰۰۳$				آزمون سوبل

شکل ۱. مدل معادلات ساختاری ارتباط سلامت روانی و پابندی به حجاب با اثر میانجی خردورزی (ضرایب استاندارد شده)

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی نقش میانجی‌گر خردورزی در رابطه بین میزان پایبندی به حجاب اسلامی و بهزیستی و پریشانی بود. همچنین روابط میان سه متغیر سلامت روان در دو بعد بهزیستی و پریشانی روان‌شناختی، پایبندی به حجاب اسلامی و خردورزی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاکی از رابطه مثبت میان بهزیستی روان‌شناختی و حجاب ($r=0.203$ و $P<0.001$)، رابطه منفی میان درماندگی روان‌شناختی و حجاب ($r=-0.113$ و $P<0.044$)، رابطه مثبت میان خردورزی و سلامت روانی ($P<0.001$ و $Beta=+0.51$) و رابطه مثبت میان خردورزی و حجاب ($P<0.001$ و $Beta=+0.11$) بود. نتایج بررسی اثر میانجی خردورزی بر ارتباط سلامت روانی و پایبندی حجاب نشان داد که سلامت روانی بر خردورزی ($P<0.001$ و $Beta=+0.51$) و خردورزی بر پایبندی به حجاب ($P<0.001$ و $Beta=+0.11$) اثر مستقیم و معنی‌داری نشان دادند. اثر مستقیم سلامت روانی بر پایبندی حجاب نیز مثبت و معنی‌دار ($P=0.008$ و $Beta=+0.12$) بدست آمد. همچنین آزمون سوبل ($Sobel\ Test=2/984$ و $P=0.003$) نشان داد که متغیر خردورزی اثر میانجی‌گری معنی‌داری بر رابطه سلامت روانی و پایبندی به حجاب دارد. در ادامه علل و عوامل احتمالی این نتایج تبیین می‌شود.

نتایج گویای وجود رابطه‌ای مثبت و مستقیم میان سلامت روان و پایبندی به حجاب با میانجی‌گری عامل خردورزی بود که عوامل و متغیرهای زیادی می‌توانند در این نتایج نقش ایفا کنند. انسان خردورز همواره سعی می‌کند بهترین انتخاب و تصمیم را اتخاذ نماید؛ همان‌گونه که امیرالمؤمنین (ع) در سخنان متعددی که در باب عقل و خردمندی داشته‌اند، اشاره کرده‌اند که عقل منجر به ایمنی و کاهش هرچه بیشتر ضرر می‌شود. در همه‌ی ادیان و همه‌ی متون دینی نیز از حجاب به صورت نوعی پوشش که از زنان محافظت کرده و زمینه‌ساز حضور آنان در اجتماع است، سخن به میان آمده است. به علاوه، امکان اثبات منطقی علت و وجوب و لزوم حجاب کاملاً امکان‌پذیر است. البته قابل انکار نیست که فلسفه حجاب علل فراعقلی نیز دارد که در بحث حاضر نمی‌گنجد. از طرفی ادیان به عنوان برنامه‌هایی که راه حقیقی سعادت و خوشبختی انسان را نمایان کرده و او را به آن رهنمون می‌کنند، راهکارهایی برای پیشروی هر چه بیشتر به مسیر سعادت توصیه کرده‌اند که

یکی از آنان بحث پوشش است. با توجه به همه این مباحث اگر انسان‌ها را با یکدیگر مقایسه کنیم، از میان آنها کسانی که از عقل و خرد بیشتری برخوردار باشند به احتمال بیش‌تری مسیر بهتری برای ایمنی، آرامش، سعادت، موفقیت، خوشبختی و انسانیت را انتخاب و در پیش می‌گیرند که از دیدگاه دین یکی از ارکان چنین مسیری مقید بودن به مجموعه‌ای از حدود، چهارچوب، قوانین و آداب رسوم نظیر رعایت پوشش مناسب است. مقصود از پوشش نیز حدودی است که همه ادیان الهی و به‌ویژه دین اسلام مشخص کرده‌اند که به حفظ حریم، ارزش و کرامت زن و همچنین حضور ایمن زن در جامعه منجر می‌شود.

پژوهش‌های زیادی در مورد سلامت روان و حجاب و همچنین تعدادی مقاله در مورد سلامت‌روان و خرد وجود دارند که مانند مقاله حاضر وجود رابطه میان آنها را تأیید کرده‌اند. برای مثال پژوهش عسکری یزدی و موسوی (۱۳۹۹) تأییدکننده وجود رابطه میان سلامت‌روان و پابندی به حجاب است. جعفریان (۱۴۰۰) نیز به تأثیر حجاب بر بهداشت روانی جامعه اشاره کرده‌است. همچنین راست‌منش و همکاران (۲۰۰۹) وجود رابطه میان پابندی به حجاب و تصور مثبت خود را بیان کرده‌اند. رجبی (۱۳۸۶) به رابطه غیر مستقیم نگرش به حجاب و اضطراب اشاره کرده است. به علاوه، وجود رابطه میان خرد و سلامت‌روان نیز طبق دیدگاه افرادی چون جوادی‌آملی (۱۳۸۸) و حائری مشخص شده است. استاد مطهری (۱۳۵۸) نیز به وجود رابطه میان خرد و پابندی به حجاب اشاره کرده‌اند. داشتن سطوح بالاتر خردورزی به فرد کمک می‌کند که به خاطر داشته باشد که بیهوده رفتار نمی‌کند و پابندی به حجاب نه تنها دلیل محکم و عقلانی دارد، بلکه بسیار ارزشمند بوده و به محافظت از او و حفظ سلامت جسمی و روانیش کمک می‌کند. خردورزی همچنین کمک می‌کند که میان رفتار بیرونی یعنی پابندی به حجاب و نظام ارزشی و معنایی درونی فرد پیوند عمیق و معنادار ایجاد شود و پابندی به حجاب بیشتر تحت تأثیر ارزش درونی باشد و این هماهنگی باعث افزایش سلامت روان می‌شود.

این پژوهش در اجرا با محدودیت‌هایی مواجه بود. برای نمونه، صرفاً روی زنان مقیم شهر تهران انجام شد و نتایج آن ممکن است قابل تعمیم به همه مناطق ایران نباشد. پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی به بررسی رابطه متغیر مهم حجاب با سایر متغیرهای روان‌شناختی بپردازند. این پژوهش نشان دهنده رابطه بهزیستی روان‌شناختی و خردورزی با حجاب بود. می‌توان با کمک به ارتقاء سطح سلامت روانی و خردورزی مردم جامعه، به بهبود وضعیت حجاب آن‌ها کمک کرد.

Referenc

- Abdol-Rahimi, Mohammad, (2015), The place of health in Islam and explaining the role of the heart and intellect in spiritual health, *Insight and Islamic Education*, 12(32), pp. 75-108. [In Persian]
- Abdolrahimi, Muhammad. (2015). The dignity of health in Islam and explanation the role of spirit and mind in spiritual health. *Islamic Insight and Education*, 12 (32), 75-108. [In Persian] <https://sid.ir/paper/249617/fa>
- Abraham Cottagiri, Susanna., J. Villeneuve, Paul., Raina, Parminder., E. Griffith, Lauren., Rainham, Daniel., Dales, Robert., E. Peters, Cheryl., A. Ross, Nancy., L. Crouse, Daniel. (2022). Increased urban greenness associated with improved mental health among middle-aged and older adults of the Canadian Longitudinal Study on Aging (CLSA). *Environmental Research*, 206,. [In Persian] <https://doi.org/10.1016/j.envres.2021.112587>
- Abraham Gutagiri, Susana; J. Villeneuve, Paul; Reina, Parminder; E. Griffith, Lauren; Rainham, Daniel; Dills, Robert; E. Peter, Grill; E. Ross, Nancy; Cruz, Daniel, (2022), Increasing Urban Greenery with Improved Mental Health among Middle-aged and Older Adults from the Canadian Longitudinal Study on Aging, *Environmental Research*, 206, pp. 1-11. [In Persian]
- Ali-Tabar Firouzjaei, Ramadan, (2016), The status of transcendental intellect (the role of intellect in various areas of religion), *Philosophy of Religion*, 13(1), pp. 98-112. [In Persian]
- AliTabarFirozJaee, Ramezan. (2016). The dignity of supreme intellect(The role of reason in different fields of religion). *Philosophy of Religion*, 13 (1), 98-112. [In Persian] [SID. https://sid.ir/paper/190639/fa](https://sid.ir/paper/190639/fa)
- Ardeit, M. (2003). Empirical assessment of a three - dimensional wisdom scale. *Research on Aging* , 25(3), 275 - 324
- Aseh, Ali Ahmad; Maarif, Zahra, (2018), Standards of Reason and Tradition in the Issue of Hijab with a Focus on Piety, Reason and Religion, 10(19), pp. 187-206
- Askarian Bigdali, Maryam; Athari, Zeinab Al-Sadat; Sattar, Hossein (2018). Investigating the role of moral education in observing the hijab of female students of Kashan University, *Quarterly Journal of Women and Society*, 9(2), 69-104. [In Persian]
- Azimian, Maryam; Beheshti, Saeed, (2009), A study of the philosophy and scope of hijab in Islam and its educational effects, *Islamic Education Scientific Research Quarterly*, 4(8), pp. 75-103. [In Persian]
- Azimiyan, Maryam., Beheshti, Saieed. (2009). Investigating the philosophy and realm of hijab in Islam and its educational effects. *Scientific Research Journal of Islamic Education*, 4 (8), 75-103. [In Persian] [SID. https://sid.ir/paper/100755/fa](https://sid.ir/paper/100755/fa)
- Behniafar, Mahdi., Mokhtari, Hamideh. (2015). Martyr Motahari's philosophical approach to the relationship between reason and religion. *Wisdom and Philosophy*, 11 (4), 79-94. [In Persian] <https://sid.ir/paper/123569/fa>
- Behniafar, Mehdi; Mokhtari, Hamideh, (2015), Shahid Motahari's Philosophical Approach to the Question of the Relationship between Reason and Religion, *Hikmat Falsafah*, 11(4), pp. 79-94. [In Persian]
- Besharat, Mohammad Ali (2006). Reliability and Validity of the Mental Health Inventory (MHI), *Daneshvar Befatar Quarterly*, 16, 11-16. [In Persian]
- Besharat, Mohammad Ali (2009). Reliability and Validity of the 28-item Mental Health Inventory in the Iranian Population. *Scientific Journal of Forensic Medicine*, 54, 91-87. [In Persian]

- C.M.M. Polhuis, Kristel., van Bennekom, Eline., Bot, Mariska., Nefs, Giesje., Vaandrager, Lenneke., Habibovic, Mirela., Geleijnse, Johanna M., Pouwer, Frans., S. Soedamah-Muthu, Sabita. (2022). Flourishing mental health and lifestyle behaviours in adults with Type 1 and Type 2 Diabetes Mellitus: results from the Diabetes MILES – The Netherlands Study. *Journal of Psychosomatic Research*, 160,. [In Persian] <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2022.110950>
- Ejtehadi, Sediqeh., Hoshyari, Jaafar., Shouroozi, Ali Akbar. (2018). Obstacles to wisdom in the Holy Quran with a psychological approach. *Islam and Psychological Researches*, 9 (1), 29-44. [In Persian] <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1880942>
- En Lee, Jia., Ling Goh, Mei., Fern Yeo, Sook. (2023). Mental health awareness of secondary schools students: Mediating roles of knowledge on mental health, knowledge on professional help, and attitude towards mental health. *Heliyon*, 9 (3), 1-17. [In Persian] DOI:<https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e14512>
- EntesarFoomani, Gholam Hossein., Kavandi, Sahar., Kamaali, Naqi., Entesar Foomani, Mansooreh., Entesar Foomani, Fatemeh. (2014). Comparison of social immunity and mental health of women with hijab and bad hijab. *Women and Family Studies*, 7 (26), 7-22. [In Persian] SID. <https://sid.ir/paper/206226/fa>
- Glock, Judith, (2015), Psychological Rationalism, Al-Suwayr Limited, No. 24, 2015, pp. 16510-16514. [In Persian]
- Glu' ck, Judith. (2015). Wisdom, Psychology of. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition)*, 24, 590-597. [In Persian] <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.25042-3>
- Goldberg, D. P. (1972). The detection of psychiatric illness by questionnaire. Maudsley Monograph, 21, Oxford: Oxford University Press.
- Goldberg, D. P., & Williams, P. (1988). A users' guide to the Genral Health Questionnaire. UK: NFER, Nelson.
- Hasanzadeh, Muhammad Javad. (2022). Continence and hijab in approach of celestial religions. The Third National Conference of Management, *Psychology and Behavioral Sciences*. [In Persian] https://www.sid.ir/fa/VEWSSID/s_pdf/1100H14010302.pdf
- Hassanzadeh, Mohammad Javad; (1401), Chastity and Hijab from the Perspective of Divine Religions, Third National Conference on Management Psychology and Behavioral Sciences. [In Persian]
- Ijtihadi, Sedighe; Hoshyaari, Jafar; Shorouzi, Ali Akbar, (2018), Obstacles to wisdom in the Holy Quran from a psychological perspective, *Islam and Psychological Research*, 9(1), pp. 29-44. [In Persian]
- In Li, Jia; Ling Ga, May; Fern Yi, Sok, (2023), Mental health awareness of secondary school students: The mediating role of knowledge in mental health, knowledge in professional help and attitudes towards mental health, *Hellion*, 9(3), pp. 1-17. [In Persian]
- Intesar Foumani, Gholam Hossein; Kavandi, Sahar; Kamali, Naqi; Intesar Foumani, Mansoureh; Intesar Foumani, Fatima (2014), Comparison of social protection and mental health of women with and without hijab, *Women and Family Studies*, 7(26), pp. 7-22. [In Persian]
- Keshvari Charmi, Mustafa; Mohebbi, Jalil; Ali Maddadi, Abdul Hussein, (Shahrivar 1400), Studying the Status of Women's Clothing and Hijab in Society and the Consequences of Their Not Hijabing, 8th International Psychological Conference on Educational Sciences and Lifestyle. [In Persian]
- KeshvariCharmi, Mostafa., Mohebbi, Jalil., Ali Madadi, AbdolHossein. (2021). Investigating the status of women's clothing and hijab in the society and the consequences of their non-hijab. *The 8th International Conference on Psychology, Educational Sciences and Lifestyle*. [In Persian] SID. <https://sid.ir/paper/901068/fa>

- MahdiPoorDehkordi, Farhad., Khosravani Dehkordi, Behnaz. (2022). Mental and spiritual health based on hijab. *Journal of Psychology Studies and Educational Sciences*, 8 (1), 588-597. [In Persian] <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1889047>
- Mehdipourdehkordi, Farhad; Khosravani Dehkordi, Behnaz, (Spring 1401), Mental and mental health based on hijab, *Journal of Psychological Studies and Educational Sciences*, 8(1), pp. 588-597. [In Persian]
- Naseh, Ali Ahmad., Maaref, Zahra. (2018). The measures of reason and narration in the issue of hijab with the focus on piety. *Reason and Religion*, 10 (19), 187-206. [In Persian] <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1480372>
- Nielsen, Jörn., Saliger, Jochen., Folkerts, Ann-Kristin., Eschweiler, Mareike., Sayn-Reutelsterz, Christina., Kalbe, Elke., Karbe, Hans. (2022). The role of wisdom and self-management skills for coping with fear of progression among patients with multiple sclerosis with moderate disability: Results from a cross-sectional study. *Journal of Affective Disorders Reports*, 8. [In Persian] <https://doi.org/10.1016/j.jadr.2022.100311>
- Nielsen, Jörn; Saliger, Jochen; Folkerts, Anne-Christian; Schleiver, Marike; Sayn-Rottelsters, Christiana; Kalb, Alec; Karbe, Hans, (2022), The role of wisdom and self-management skills for coping with fear of illness among patients with multiple sclerosis with moderate disability: Results of a cross-sectional study, *Reports of Affective Disorders*, 2022, No. 8, pp. 1-10. [In Persian]
- Plasnik, Elisabeth, (2018), Children's Creativity as a Manifesto and Predictor of Their Wisdom, *Thinking Skills and Creativity*, No. 28, 2018, pp. 14-20. [In Persian]
- Plóciennik, Elżbieta. (2018). Children's creativity as a manifestation and predictor of their wisdom. *Thinking Skills and Creativity*, 28, 14-20. [In Persian] <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2018.02.009>
- Poulhuis, Christel; Van Benkom, Elin; Bout, Marika; Nafs, Gise; Vandergrager, Lenk; Habitovic, Mirela; Glinse, Jurana; Power, Frans; Sorahemus, Sabita, (2022), Mental Health Development and Lifestyle Behaviors in Adults with Type 1 and Type 2 Diabetes: Results from the Diabetes Mills Study in the Netherlands, *Psychosomatic Research*, No. 160, pp. 1-8. [In Persian]
- RafieeHonar, Hamid. (2014). Comparative study of insanity in jurisprudence and psychology. *Jurisprudential Studies to Ijtihad*, 3 (12), 149-172. [In Persian] <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1190498>
- Rafiei-Honar, Hamid, (2014), A Comparative Study of Madness in Jurisprudence and Psychology, *Jurisprudential Studies to Ijtihad*, 3(12), pp. 149-172. [In Persian]
- Rahmat, Saba; Qamber, Lori; Vacovich, Pamela, (2016), Claiming Citizenship: The Experiences of Muslim Women Wearing the Hijab in Canada, *International Association for Women's Studies*, Issue 58, 2016, pp. 34-40. [In Persian]
- Rahmath, Sabah., Chambers, Lori., Wakewich, Pamela. (2016). Asserting citizenship: Muslim women's experiences with the hijab in Canada. *Women's Studies International Forum*, 58, 34-40. [In Persian] <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2016.06.001>
- Saleh Alamoush, Khaled; Arroyo Blatt, Maria; Ripeiro Soriano, Domingo, (2021), The role of community sense in controlling population wisdom and creating shared knowledge during the COVID-19 pandemic, *Business Research*, No. 132, 2021, pp. 765-774. [In Persian]
- Saleh Al-Omoush, Khaled., Orero-Blat, Maria., Ribeiro-Soriano, Domingo. (2021). The role of sense of community in harnessing the wisdom of crowds and creating collaborative knowledge during the COVID-19 pandemic. *Journal of Business Research*, 132, 765-774. [In Persian] <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.10.056>
- Two Concurrent Pandemics of Loneliness. *ScienceDirect*, 28 (12), 1245-1247. [In Persian] DOI:<https://doi.org/10.1016/j.jagp.2020.08.017>

- V. Jeste, Dilip., E. Lee, Ellen. (2020). Loneliness Versus Wisdom Amid
V. Just, Dilip; E. Lee, Ellen, (2020), Resilience against wisdom and the loneliness epidemic simultaneously, ScienceDirect, 28(12), pp. 1245-1247. [In Persian]
- Veit, C. T., & Ware, J. E. (1983). The structure of psychological distress and well-being in general population. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 51, 730-742.
- Zabihi Hesari, Narjes Khatoon; Chaji, Mohammad Reza; Zare Moghadam, Ali, (2017), The relationship between wisdom and psychological well-being and academic vitality in students. *Educational Research*. [In Persian]
- ZareiceToopKhaneh, Muhammad., Moradyani Gizeh Rood, Seyedeh Khadijeh., Haratian, Abbas Ali. (2014). The relationship between variables of adherence to hijab, self-concept and mental health. *Psychology and Religion*, 27 (3), 82-92. [In Persian] SID. <https://sid.ir/paper/486750/fa>
- Zarei-Topkhaneh, Mohammad; Moradiani-Gizehrood, Seyedeh Khadija; Heratian, Abbasali, (2014), The Relationship Between the Variables of Hijab Adherence, Self-Concept, and Mental Health, *Psychology and Religion*, 27(3), pp. 81-92. [In Persian]
- Zhang, Qiumin; Yu, Hong; Howe, Kia; Liu, Qiaohui; Bao, V., (2023), Investigating the relationship between mental health literacy and psychological distress in adolescents: A moderated mediation model, *Preventive Medicine Reports*, No. 33, 2023, pp. 1-6. [In Persian]
- Zhang, Xuemin., Yue, Heng. (2023). Exploring the relationship between mental health literacy and psychological distress in adolescents: A moderated mediation model. *Preventive Medicine Reports*, 33,. [In Persian] <https://doi.org/10.1016/j.pmedr.2023.102199>

